

"Tiu reginavel darenti" tier nus en Brasilia : ni in scussal plein impressiuns ed experientschas

Autor(en): [s.n.]

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **67 (1982)**

Heft 18

PDF erstellt am: **20.07.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-881495>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

«Tiu reginavel daventi» tier nus en Brasilia, ni in scussal plein impressiuns ed experientschas

da sora Cristina, ina missiunaria romontscha

Per situar

Brasilia ei la quart-gronda tiara dil mund. Ella cumpeglia in territori da 9 511 965 km². Cumparegliein nus quella tiara culla Svizra sche constatein nus che nossa patria vess 206 gadas plaz lien. Quella realitad presenta sfurzadamein la damonda: Astgein nus Svizzers, cun nossas experientschas da dimensiuns en nos 26 cantuns selubir da giudicar ils problems d'ina tiara schi vasta? Cu ins tuorna ord Brasilia per passentar in tempset en nossa patria aud'ins magari da tuttas sorts pretensiuns, superstiziuns e giudicats davart las tiaras ell'America latina. Beinsavens setract'ei d'ideas e pretensiuns fantastas che han da far pauc ni nuot cun la realitad dalla veta en Brasilia. Perquei sun jeu seresolvida da descriver empau mias experientschas duront mia lavur missiunara en Brasilia. Per ch'il lectur sappi capir certas caussas in tec meglier stoi jeu denton igl εμπrem dar ina cuorta

survesta generala

dils fatgs che paran a mi impurtonts per la situaziun dalla Brasilia. Brasilia ha ina populaziun da 120 milliuns habitonts. Mintg'onn crescha ella per 2,7 pertschien. Tonaton dat ei ad interim en quella tiara aunc immensas tendas ch'ei buca urbarisadas. Dapi il mars 1979 diregia ina regenza militarica sut presidi da general Joao Batista Figueredo il destin e las fatschentas dil stadi. Pli e pli semuossan simtoms ch'il pievel less turnar ad in stadi costituziunal cun ina regenza civila. Bein lubescha in pulit sluccament politic caumas cun las qualas certas gruppas emprovan da defender lur capacitad da cumpra ch'ei sesminuida bravamein el decuors dils davos 15 onns muort la digren dallas pagas. L'entrada annuala d'in Brasilian munta intrasgliauter ca. 1400 dollars americans. L'inflaziun che crescha ad in crescher smasa las pagas incuntin.

La populaziun da Brasilia ei fetg mischedada: 37 pertschien ein ners ni mestizs, 200 000 habitonts ein indians. 37 pertschien dalla populaziun ei analfabeta.

Ilis problems principals dalla Brasilia han lur origin ellas suandontas realitads:

- La tiara ei dependenta digl exteriur e quei ton en risguard politic sco finanziar. Ilis deivets dil stadi ein ordvart gronds. La consequenza ei in process nuncontrollabel d'inflaziun permanenta che munta tochen 45 pertschien ad onn.
- La repartgida malgesta dils beins enteifer la naziun: Ilis rehs daventan pli e pli rehs, ilis paupers pli e pli paupers. La consequenza da quella realitad ei in'atmosfera da violenza che tschaffa ed inflammescha oravontut la giuventetgna.

Brasilia, ina tiara catolica e tuttina ina tiara da missiun

Dapi varga 10 onns fa la Baselia dall'America latina veramein surstar. Ell'emprova da star en pils paupers e discriminai, ella s'empatscha veramein tenor igl exempel da Cristus dils carstgauns agl ur. La Baselia dall'America latina demuossa gronda vivacitad e sededicescha cun tutta detschartadad all'annunziaziun digl evangeli. Ell'ei prompta da renunziar a tuts privilegis per saver ademplir sia missiun profetica (in profet ei gie in che ha la missiun da s'exponer ed insister en situaziun concreta per dretg e justia ch'ei las premissas per scadin salit) ella situaziun actuala. Brasilia ha 330 uestgs. Biars dad els plaidan per quels che han da dir nuot, ilis paupers, ilis discriminai, ilis perschuniers e las unfrendas da tonta malgiustia. «A voz dos que não tem voz!» ei lur parola. Lur suletta forza e pussonza anflan els egl evangeli. La conferenza dils uestgs CNBB = «Conferencia nacional dos Bispos do Brasil» ei in'organisaziun dinamica che inspirescha ed animescha ad iniziativa pastoral.

Igl onn 1968 ein ilis uestgs dall'America latina seradunai a Medellin en Columbia ed han fatg plans co ilis impuls dil Secund concil vatican sappien vegnir realisai en quellas tiaras. Ed els han saviu far persenn che la forza dil s. spért ei nunexprimiblamein ferma e curaschusa era en lur retschas. Lur finamira ei: liberaziun dil carstgaun ord la sclavaria dil schliet. Il carstgaun, la sort da mintga singul ei vegnida tschentada pli e pli el center!

Igl onn 1979, a caschun da siu viadi ell'America latina, ha Papa Gion

Paul II era priu part alla conferenza dils uestgs che ha giu liug dils 27 da schaner entochen ils 13 da fevrer a Puebla. Quella conferenza ei stada fetg fritgeivla e vegn taxada sco in eveniment decisiv ell'istoria dalla Baselgia en quellas tiaras. A Puebla han ins ughiau d'analisar l'istoria dalla cristianisaziun en quei continent dall'entschatta entochen il di dad oz. Ins vul emprender ord ils fatgs historics per realisar in meglier futur. La realitad pastoral da nos dis sto adina vegnir giudicada cun risguard dils emprems temps dil cristianissem en Brasilia. Da lezzas uras vevan cristianissem e colonialissem fatg patg e las consequenzas da quella realitad ein stadas stermentusas. Entuorn igl onn 1500 ha Cabral, in Portughes, discuvretg la Brasilia vegnend a riva el «Golf da tut ils sogns», leu nua che l'emprema capitala da Brasilia, numnadamein São Salvador da Bahia stat oz. Cuort sissu han las catschas ell'Africa entschiet. Ils sclavs ners engulai el Congo, ell'Angola, a Camerun eav. stuevan seschar battegiar gia sil bastiment. «In pagaun sin tiara brasiliana ei ina realitad che fa mal», schevan ils conquistaders portughes da gliez temps e quella tschontscha ei semantenida tochen il di dad oz. Pli u meins dil medem temps sco dallas catschas ell'Africa han ins svidau en Portugal las perschuns e translocchau ils malfatschents en Brasilia. Il rufid dalla razza alva sin tiara brasiliana saveva buca far mal, tenor il meini dils colonialists che torturavan ils pagauns che levan buca seconverter e seschar battegiar. Vessen nus saviu acceptar il Diu da nos torturaders? Mo ils Indians catschai a cantun e decimai da tschentanners enneu ed ils Africans engulai che vegnevan vendi per sclavs sil plaz da Pelourinho sco sch'els fussen animals da fiera han fatg persenn che lur sort era fetg parentada cun quella da Jesus Cristus, la figura centrala dalla religiun ch'ins leva sfurzar a dies ad els. Siu abandon, sia passiu, gie sia mort denter malfatschents mava meglier a prau cun quei ch'els vevan da far atras che cun la veta da lur garmadis signurs cristians. Dotai che quels pievels natural ein d'ina relaziun spontana schibein tier caussas naturalas sco surnaturalas ein biars dad els beingleiti s'identificai cun quei um dallas dolurs, ed aschia ei ina grond'amur per Jesus Cristus, il plagau, il crucifigau e moribund carschida en lur cor. Tonaton han els buca saviu snegar lur agens dieus. Els astgavan denton buca adurar e venerar lur divinitads senza stuer temer gronds castitgs sch'els vegnevan traplai da lur colonialists portughes. Per seschurmegiar han els mischedau lur divinitads denter ils sogns catolics. Aschia han els identifichau lur dieua dalla mar Ijemaja cun Maria, Nossadunna, lur diu Oxossi cun s. Bistgaun, Omolu, il diu dalla tiara cun s. Roc e s. Lazarus patrums encunter la lepra. Medemamein han els recepiu nunseparablamein s. Antoni, s. Gieri, s.

Francesch, s. Barla, s. Cosmas e s. Damian ella cumpignia da lur divinitads.

Ins di che dils habitonts dalla Brasilia seigien 99 pertschien cristians e 99 pertschien spiritists che creian enten da tuttas sorts spèrts e pussonzas magicas. Quella mischeida da religiun e quels scumbigliems religios ein la raschun che la Brasilia ei aunc oz ina tiara da missiun. Aunc oz vegnan ils dieus pagauns clamai neu dalla riva africana e quei cun da tuttas sorts ceremonias fetg impressiunontas. Ils saults sacrals ed ils arts magics che s'audan tier quellas ceremonias vegnan cumpignai cun schumbers e ritmus sin auters instruments e cun sblatschar ils mauns e cantar canzuns africanas. Ils indigens san aunc biaras da quellas canzuns africanas. Umbanda e Candomblé, duas religiuns pagaunas fetg derasadas en l'entira Brasilia, han in'atgna pussonza da suggerar alla glied gronda tema dils dieus. Carstgauns tschaffai da quella tema ein supprimi diltuttafatg sco sclavs e ston purtar immens sacrificis alla sacerdotia «Mae do Santo» sch'ella pretenda tals en num dils dieus. Aunc oz capet'ei che persunas vegnan unfridas. Avon entgins onns p.ex. ha in giuven bab da Periperi fatg en tocs sia biala feglietta da siat onns ed unfriu ella alla dieua dall'aua «Jemanja». Talas unfrendas vegnan adina puspei fatgàs. Gest en quei risguard sedividan il cristianissem ed il paganissem radicalmeins, aschia ch'ins sa dir: Il cristianissem ei la religiun che liberescha dalla tema, il paganissem sclavinescha ella tema. Entgins exempels pon mussar quei: Jorgiana, ina da nossas bunas catechetas, ei vegnida tier mei ina damaun alva sc'in stratsch schend: «Sora, jeu less crer aschi bugen enten Cristus, jeu carezel el gie veramein e jeu vi viver per el. Mo questa notg ha enzatgi fiers ina columba nera ventschida en miu curtin. Quei munta ch'enzatgi da mia famiglia sto murir en cuort. O, jeu hai sgarscheivla tema. Mia vischina ha denton detg a mi ch'jeu dueigi tschentar questa sera exact dallas sis ina butteglia cun aua sin la frestgentera, forsa mondi lu il nauschaspèrt ella butteglia e lu seigi scadin prighel sclaus. Jeu vi buca crer ad ella, mo jeu hai ina tema snueivla.» Gie, sche nus missiunarias vessen remiedis encunter las temas ch'ei vegnidas otruadas dapi tschentaners a quella buna glied, lu fuss ei lev missiunar. Sulet ina relaziun zun profunda cun Cristus liberescha plaun a plaun quels carstgauns torturai da lur anguoschas. Per quei hai jeu gidau la buna Jorgiana d'urar. Pér suenter liunga e ferventa oraziun avon il tabernachel ha ella giu la forza d'ir ruasseivlamein a casa.

Di per di entaup'ins ellas cruschadas dallas vias ils renomai «Despachos». Igl ei ina exposiziun giun plaun che cumpeggia: ina gronda scadiala da tiara cotga cun ina teila cotschna, stumpas, ina butteglia da

vin, garnins terc sluppai ch'ins numna «pipoca», entginas candeilas, magari schizun vuts da sogns etc. La muntada d'in «Despachos» sa esser la suandonta: U ch'el duei tener naven da quei liug il dieus dil disuorden, sinaquei ch'el sappi buca disturbar il cult dil Candomblé, ni ch'el (il «Despachos») duei purtar discletg e sventira ad ina certa persuna che va sperasvi. Ina dunna da Paripe, in liug ella vischinonza da Salvador, nua che jeu hai luvrau 12 onns, gudeva cumpleina ventira. Cun grondas stentas vevan ella e siu um baghegiu ina biala casetta e gia vevan els pagau ils deivets. Finalmein savevan els guder ils fretgs da lur lavur. Mo in bi di, tgei sgarschur, schai gest avon la geina curtin in «Despachos». La buna dunna ei plein tema e snavur. Ella ha buca la curascha d'allontanar il «Despachos». Entgins dis pli tard sesanfla aunc in «Despachos» avon porta curtgin, mo quel ei aunc bia pli gronds che l'auter. Perfin ina gaglina tussegada schai denter tut il hardumbel exponiu. La dunna cumbrigiada confida sia tema al catechet Carlos. Quel supplichescha ella da clamar el la proxima ga ch'in niev «Despachos» seigi rasaus. El vegli mussar si ad ella tgei che quel hagi da muntar. El ha buca stuiu spitgar ditg. Suenter dus dis era in niev «Despachos» cheu e quei in schi grond ch'ins saveva strusch intrar en casa, aschi gronda era la scadiala da tiara cotga plena miarda. Carlos ha fatg vegnir cun ina sadiala da rumien. La dunna ha rugau el: «Hagies po quitau, Carlos, tgei che ti fas, ti has otg affons e jeu vi buca che ti stoppies murir!» Carlos ha tschaffau ensemen tut quellas caussas tarladidas e fiers igl entir hardumbel ella sadiala da rumien. La dunna ha lu stuiu ir cun quella alla riva dalla mar e fierer tut ell'aua. Cu ella ei turnada ha il catechet detg ad ella: «Has ti buca encurschiu che tiu vischin ei in 'Pai do Santo' (q.v.d. in sacerdot dils Candomblés)? Franc e segir vul el fugentar tei naven da cheu cun da quellas temas, sinaquei ch'el sappi cumprar tia casa per ina cagna.» Gie ussa seregorda la dunna: Il vischin ha gia fatg pliras ga smanatschas a siu um che l'entira famiglia stoppi murir sch'el vendi buca sia casa. La curascha dil catechet ha liberau quei di quella famiglia dalla sgarscheivla tema dils dieus.

Malgrad quell'influenza paganila ei la Baselgia da Brasilia in exempel dalla preschientscha viva da Jesus Cristus, il feagl da Diu daventaus carstgaun. En quella cuminonza cartenta ei sia pussonza e maiestad veseivla en tontas fuormas. Ina speronza gronda e ferma viva en nies pievel. La cardientscha dils fideivels ei per quels buca caussa privata. Els s'engaschan en lavur pastorala, vivan e suffreschan cun lur pleiv. A Paripe vein nus p.ex. ca. 150 umens e femnas che unfreschan mintg'jamna in miez di e beinsavens era dapli temps per ademplir ils pensums

differentes d'ina pleiv da 90 000 olmas ch'ei senza spiritual. 70 catechets ni catechetas annunzian als affons ed als giuvenils il plaid divin. Entuorn 30 gruppas da carschi seradunan ina ga per jamna per tedlar e meditar il plaid da Diu per saver realisar quel en lur veta da mintgadi. Circa 25 persunas, umens e femnas, ein sedecaradas promptas da visitar, confortar e sustener ils malsauns. A quels annunzian els la misericordia e la buontad da Diu. Ina cooperativa da baghegiar reunescha ver 30 famiglias che baghegian da cuminonza a «Mutirao» lur casettas. La pleiv vegn dirigida ed organisada dil cussegl da vischnaunca. Forsa fuss beinenqual augsegner grischun leds sch'el vess ina schi stupenta cumpignia da gidonters.

Brasilia ha mo 12 800 spirituals e biars da quels ein jasters, p.ex. missiunaris. Il diember dils seminarists crescha plaunet, Dieus seigi ludaus! Soras religiosas dat ei ca. 38 500 en Brasilia. Ellas lavuran en spitals, en scolas ed era ella pastoraziun, oravontut en pleivs senza spirituals. Ils uestgs dall'America latina ein seuni a CELAM e han elaborau leu programs per promover la scolaziun dils spirituals e dils laics.

Brasilia, ina tiara da tensiun sociala

La Baselia catolica sesprova pli e pli da realisar sia gronda missiun d'evangelisaziun ella situaziun concreta dallas tensiuns socialas. Ei ha negin senn da perdegar la buna nova ad in ch'ei per murir dalla fom sch'ins fa nuot per migliurar sia situaziun. Ei ha negin senn da vuler consolar ils supprimi cun la viarcla: «Gie, tgei vul ins far, rehs e pussents ha ei adina dau e paupers e fomentai era.» Il camond da Cristus pretenda da nus che nus nezegien tut nossas pusseivladads per impedir malgiustia. Nus stuein gidar il pievel da purtar la greva crusch era sch'ils pussents taxeschan nus persuerter sco subversivs e communists. Damai che nus missiunaris e missiunarias, insumma la Baselia activa defenda ils dretgs humans dils paupers resentan ils pussents nus sco disturbi. Sut il pretext da cumbatter il communissem e ses exponents tschaffan els lu magari grevas sancziuns encunter cristians curaschus che cumbattan pils dretgs dils paupers.

Mo lein tschentar ina damonda concreta: Daco dat ei tiaras industrialisadas cun ina participaziun da 30 pertschien dalla populaziun mundiala che drovan 82 pertschien dils products nutritivs digl entir mund? Mettein buca era nus mintgaton in tec maun vid la palutta che truscha ella vanaun striunada dalla malgiustia che lai als 70 pertschien dalla carstgaunadad

ellas tiaras sutsvilupadas mo 18 pertschien dalla raccolta e dil gudogn mundial. Era en nos vitgs grischuns rimnein e gudin nus senza patratg sin donn e cuost da quels che ston murir dalla fom! Fagein mo stem inaga sin quei che croda tier nus el rumien! Con savens vegnan caussas aunc bein duvrablas fiersas naven per ch'ins sappi cumprar novas. Jeu sai, beinenqualin vegn ussa a replicar: «Cun quei ch'ei miu vegn jeu bein aunc ad astgar far tgei ch'jeu vi!» Gie, mo fai adatg, less jeu dir, sina quei che ti separticipeschies buca dil puccau collectiv dils pievels beinstonts che lain murir ils pievels paupers dalla fom per quei ch'els ein buca prompts da renunziar a pintgas cumadeivladads ed emperneivladads per ch'ils auters sappien era viver. Sche la vivonda che la tiara porscha vegness repartida endretg, stuess negin murir dalla fom. Dapresent eis ei denton aschia che la fom ell'America latina ei schi nera che mintg'otra minuta miera in affon en conseguenza da fomaz. Vitier vegnan aunc quels mortoris d'affons malsauns.

Ina gasetta brasiliana (O Nordo, dils 21-6-79) scriva: «Il fomaz che regia el nordost dalla Brasilia entscheiva per la generaziun giuvna gia el best dalla mumma e vegn mai pli surmuntaus dils affons. Il tgierp digl affon fomentau s'adattescha alla situaziun da miseria, piarda peisa, retegn la carschientscha generala, oravontut era quella dil tschurvi. Sulet il venter crescha e quei oravontut pervia dils viarms.»

«Pertgei ston 720 affons brasilians murir mintgadi dalla fom? Ils daners da 10 pertschien digl export d'armas tunschessen per che buc in dad els stuess murir dalla fom!» sa la gasetta «A Folha» dil schaner 80 da dir. Il process negativ ei denton aunc buca staus da retener tochen dacheu: Ils paupers vegnan adina pli paupers ed ils rehs adina pli rehs. Da 1000 affons el nordost da Brasilia mieran 500 avon ch'haver cumplenu il 5avel onn. Divers multi-concerns promovon quei «svilup» enten retener meins ora la vendita da latg per saver pretender dapli per quei product schi impurtont. En 4-6 meins ei in affon dil tuttafatg saun smagregiaus sil skelet sch'el survegn buca latg. En ina gasetta tschenta in politicher brasilian la damonda: «Pertgei gudognan 5 pertschien dils Brasilians ton sco 80 pertschien dils Brasilians?» Ils uestgs radunai a Puebla plaidan «dils luvriers che vegnan pagai mal, che vegnan impedi da s'organisar per saver defender lur dretgs!». Cheutras skizzeschan els la vera situaziun dils luvriers en quei continent. Enstagl che l'industria vess fugentau la miseria ha ella purtau ina nova sclavaria als luvriers. Biaras fabricas appartegnan e proprietaris d'autras tiaras. Igl ei fetg lev da daventar «signur fabricant» en Brasilia: a) Duront 10 onns sto el pagar zun negina taglia. b) La materia prima sa el cumprar fetg bienmarcau. c) Ils luvriers

lavuran per ina cagna. Il profit che biaras fabricas fan vegn deponius sin bancas svizras ch'ei segiras. Quels daners gidan segir buca a mitigar la miseria ella tiara da lur origin. La paga minimala d'in luvrer el nordost dalla Brasilia munta 3436 Cruzeiros = ca. 112. — francs il meins. Las victualias dils pievels rehs ein per bia buca aschi suttapostas all'inflaziun sco la fava-soja e las victualias dils paupers. La fava-soja vegn exportada en Tiaratudestga per pavel da biestga; perquei ei quei product en Brasilia, nua ch'el crescha, memia cars pils paupers. Jeu sai buca supprimer la damonda: Pertgei vegnan en Svizra 62 pertschien dalla raccolta da salin duvrai per pavel per la biestga enstagl ch'ins partess quella raccolta culs mellis e mellis che piteschan fom? Fussen nossas vaccas svizras buca era cuntentas mo cun fein e pastg sco quei era il cass dil temps da mi'affonza en tiara romontscha? Eis ei propi las vaccas che han survegni in nas schi fin???

Culs purs brasilians va ei buca meglier che culs luvrers. Ils biars dad els han buca agen terren ed ein pia u migiurs ni fumegls da gronds possessurs da tiara. Per els che plontan e tgiran e raccoltan il caffè ei quella bubronda p.ex. ina caussa ordvart luxuriosa, damai ch'il prezi dil caffè barsau ei cheu bia pli aults che p.ex. en Svizra. Il prighel ch'ils purs brasilians cun agen terren ston temer il pli fetg ei il schinumnu «Grillagem», q.v.d. in bi di vegn tuttenina in schinumnu «proprietary» neutier e privescha cun la forza il pur da siu terren artau ch'el ha forza gia cultivau cul suadetsch giu per la fatscha dapi decennis. Tals excess succedan di per di en num dil progress dall'industria che «nezegia al stadi». Sch'enzatgi vul baghegiar ina fabrica drova el secapescha terren ed igl ei lev e bienmarcau d'engular quel d'in pauper pur ch'ei buca schurmegiaus entras la lescha. Era en quei grau cumbattan ils uestgs e spirituals e nus missiunaris pils purs. In bi di p.ex. ein treis uestgs vegni neutier gest el mument che treis polizists (ils organs dil stadi, oravontut era la polizia, han fatg patg culs colonialists moderns ed exequeschan senza resalvas il dictat da quels) catschavan la muntanera genetschas d'in multiproprietari viaden ellas culturas da Manioka dils paupers. Senza ceremonias ha don Pires tschaffau in fest ed entschiet a volver las genetschas. Ses dus confrars han fatg il medem ed aschia han ils treis uestgs catschau l'entira muaglia ord ils beins dils paupers silla prada dil purun mai plein e quei en vesta dils treis polizists che vevan giu l'incumbensa da catschar las genetschas sil terren dils paupers. Ils treis polizists han buc ughiau da catschar per la secunda ga la muntanera sin terren jester.

Beinenqual famiglia vegn bandischada 3, 4, 5 gadas da lur beins. Ellas fuian lu cun lur numerus affons els marcaus gronds nua ch'ellas sfundran

pli e pli ella miseria. Els marcaus e lur contuorn ei il tscheins-casa fetg aults. Ei dat biaras famiglias che ston impunder l'entira paga dil bab per saver pagar il tscheins-casa. Ord quei motiv sto il bab luvrar numerusas uras supplementaras per saver nutrir sia famiglia. Per respargn ni autras caussas tonsch'ei buc. Buca da far curvien sche quella paupra glied sefa si ed occupescha en enzacontas uras duront ina notg entiras collinas. Ei quei invasiun nunorganisada? Seigi sco ei vegli, la realitad ei quella che tschiens e tschiens famiglias han occupau mintgina in tochet tiara ed han defendiu quel cun bastun e cunti enta maun vulend pli bugen murir che untgir. La regenza ha reagau cun smanatschas da tuttas sorts, mo senza effect. Ils camiuns cun numerus polizists, il carr da morts ch'ins ha menau neutier per tementar la glied han buca fatg grond'impressiun als «conquistaders». Buc in ch'ei untgius per ina braunca. Curaschusa-mein han els declarau ch'els hagian er'il dretg da viver e quei en relaziuns humanas e buca mo denter il rumien dils rehs e che ils tscheins-casa ch'els hagian pagau tochen ussa seigien schi aults ch'els massien pli e pli segir a frusta. Aschia ein plirs gronds vitgs seformai mo en in sulet onn. Els existan semplamein senza planisaziun e senza infrastruttura, senza conducts d'aua e d'electricitad. La regenza ha buca autras letgas che d'acceptar quella realitad. Avon entgin temps ha ella entschiet ad installar cazzolas da vias denter las camonas dils paupers. Quei ei bein in'enzenna ch'ella accepta la finala quell'aglomeraziun. Per quella ga han pia la curascha e la solidaritad denter ils paupers victorisau. Mo las camonas d'arschella e las baitas dad aissas e da tuttas sorts material prius ord il rumien tegnan buca ditg e cun lur decadenza entscheiva la miseria da buca ver tetg danovamein. Per eliminar quei problem ha nossa pleiv fundau ina corporaziun da baghegiar. Ils quadrels e l'erecziun dallas casettas vegn fatga da cuminonza. Aschia possedan gia 24 famiglias mintgina lur biala casetta da quadrels da tiaracotga. Plaunsiu vegnan ellas segir era da pagar ils cuosts pil material duvrau. Deplorablamein creschan ils cuosts pil material permanentamein, aschia che nossa corporaziun ei visada sin agid da benefactors, sch'ella duei puder exister vinavon. Per cletg sustegnan gia entginas famiglias svizras nossa corporaziun. Sch'ins considerescha che 1 franc svizzer vala gia 31 cruzeiros sche san ins che ina pintga summa en daner svizzer ei gia in grond agid pils paupers en nossa pleiv. Cun quell'organisaziun sesprova nossa pleiv da gidar ils paupers ad in meglier futur. Schebein quei gartegia? Giu dil nord dalla Brasilia vein nus survegniu ad emprest ina maschina da far quadrels. In spiritual hollandes ha inventau ella. Entras vibraziun electrica vegnan mintgamai quater quadrels formai. La maschina lavura fetg

spert. Aschia eis ella in'immens agid pils luvrers che san construir lur cassetas mo duront las seras e lur scart temps liber.

Papa Gion Paul II ha detg a Puebla: «Il carschament dalla rihezia d'entgins rehs va a pèr cul carschament dalla miseria dallas massas!» Ils uestgs han detg a Puebla en lur appel als fideivels: «Per la Baselgia pretendin nus negins privilegis, denton il dretg d'astgar dar perdetga pigl evangeli, la buna nova da Jesus Cristus, d'astgar annunziar ella e cum-batter la malgiustia.» Ei quei il pensum mo dils cristians ell'America latina? Vein buca era nus Europes, nus Romontschs ils medems duers? Essan nus cunscients ch'era *nus essan clamai da cooperar per ina societad che respecta e conceda ils dretgs humans da mintga carstgaun?* Essan nus pertscharts ch'era *nus vein da prestar in ton per dapli giustia sin quest mund?*

Biars Brasilians sestentan permanentamein da sesarver en lur intern per Diu, da sefidar dil tuttafatg sin el e da viver tenor sia voluntad. Ina cardientscha profunda e sincera ei lur forza gronda. Pil pli senza fanatissem mo cun ina spontanadad maisminada ein els habels d'exprimer entras gests ed expressiun persunala e zun cordiala lur perschasiun ed experientscha era en fatgs religios. Lein inagada empruar d'urar il «magnificat» cul cor d'in Brasilian, lein s'identificar cun lur situaziun e lu urar cun els: «Ils paupers e supprimi vegns ti ad alzar!» Quell'oraziun vegn ad esser in appel a nossa cunscienza d'interpreter enzatgei en nossa veta da mintgadi. E quei «enzatgei» vegn a better undas entochen ella miseria dalla Brasilia. Ed era il clom per agid ord ina schi profunda cardientscha dils Brasilians vegn a better undas tochen en nossa veta da mintgadi. Omisdus elements: Tia oraziun, car lectur e cara lectura, e Tiu agid e l'oraziun pils Brasilians vegnan a s'entupar el cor da Diu e menar nus tuts ad in pli sincer e ventireivel esser human.

Entgins patratgs da *Helder Camara*, igl arzustg da Recife, Brasilia, che s'engascha nunstunclenteivlamein per ch'ils carstgauns emprendien pli e pli da viver sco frars e soras.

Cu jeu hai viu
co las cauras stuevan pascular
cun la cadeina entuorn culiez
per ch'ellas possien gie buca
scappar viaden ellas culturas,
cheu hai jeu giu anflau
il simbol schi ditg tschercau
per in entir mund
che vegn tenius d'ina vart:
per las tiaras sutsvilupadas.

* * *

Pertgei daventel jeu trests
cu jeu patratgel vid las parallelas
che van semper a pèr
senza mai s'entupar?

In da mes pli fervents motivs
per arrivar egl infinit
ei la speronza
che silmeins leu
vegnien las parallelas a s'entupar.